

PELEGRINS I PELEGRINATGES

Els pelegrinatges i els centres de devoció medievals, segles X a XIII, període de plenitud del romànic, no han estat mereixedors d'una atenció aprofundida d'estudi i de recerca. Hi ha, a més d'una activitat econòmica o artística, un pensament, una mentalitat; els pelegrins eren un vehicle de comunicació, s'ha de desmentir una suposada realitat, la manca de desplaçaments en el món alt medieval. Les relíquies i el seu culte van tenir un paper molt destacat en la formació i el desenvolupament de la cultura romànica de l'Europa Occidental.

S'han estudiat alguns d'aquests aspectes, generalment molt concrets i relacionats amb el camí de Sant Jaume i d'alguns santuaris vinculats amb aquest camí. La importància d'aquesta "devotio" als santuaris amb relíquies fou molt important, i com a exemple hom ha documentat, l'any 1348, que un camperol d'Ulldemolins (Priorat) en el seu testament deixa una almoïna per al santuari de Le Puy (Haute Loire), capçalera de camí de pelegrinatge, situat a quasi mil quilòmetres de distància.

El fet de pelegrinar té una importància i una significació que no es pot negar; va perdurar fins i tot en introduir-se les noves devocions fomentades pels ordes mendicants i va donar lloc a una nova mentalitat, a la qual hem d'afegir l'inici, a partir de Bonifaci VIII (1300), dels Anys Sants a celebrar a Roma. Aquesta nova orientació de les devocions va desviar, a poc a poc, conscientment o no, els pelegrinatges en direcció a la tomba o relíquies de sant Pere. A la llarga, va permetre un increment del potencial polític i fins i tot econòmic de la Santa Seu.

La visita a tres d'aquests centres, alt medievals, de pelegrinatge —Sainte Foy de Conques, Roc-Amadour i Moissac—, tots ells situats en un àmbit geogràfic molt concret, i amb característiques artístiques paral·leles, evidencia, a nivell informatiu, la importància d'aquesta realitat: pelegrinatge i santuari, no solament a aquesta zona i en relació amb el Camí de Sant Jaume de Galícia, sinó també en d'altres, potser no tan destacats, i tanmateix vinculats a aquesta línia de pensament.

El més característic dels tres santuaris pot ser que sigui el de Conques; els altres dos: Roc-Amadour és excessivament turístic i està molt deformat per la restauració dels segles XIX i XX, després de la seva destrucció i del seu abandonament; el de Moissac per l'evolució d'una població nascuda al seu redós i que ha adquirit un notable desenvolupament urbà cosa que fa difícil, en una ràpida visita, copsar la realitat d'aquest santuari. Amb tot, les restes arqueològiques dipositades a les dependències que resten, a més de la portada i del claustre, evidencien l'existència, en el moment dels pelegrinatges, d'un gran monestir.

El santuari de Conques, no ofegat pel nucli d'una població formada al seu entorn, conserva una impressionant església, a més d'una part, segurament, del seu tresor, els quals documenten de manera concreta i visible, i de fàcil lectura, la importància del santuari. L'acumulació de riquesa permet la seva construcció i el seu tresor, la primera activitat comporta una mobilitat de capitals, la segona, per alguns autors, implica una immobilitat —atresorar— i la conseqüència es negativa. Però des del punt de vista artístic el conjunt d'actuacions és un enriquiment, la creació de l'obra d'art. Pensem que les dues activitats són productives, la segona no és solament aplegar joies i joiells, en un concepte d'immobilitzar, sinó que és la conseqüència d'utilitzar metalls nobles i pedres precioses en lloc d'una simple pedra apta per a la construcció.

Tympan de Moissac

Ara bé moltes vegades oblidem un aspecte important, l'aprovisionament del consum immediat. El pelegrí menjava, encara que fos de manera frugal. Tots els centres de pelegrinatge havien de tenir no solament relíquies, sinó també una possibilitat d'alimentar els seus visitants. L'estudi de la història i de l'arqueologia d'un santuari o dels seus voltants, l'hem d'explicar i comprendre no tan sols des del punt de vista d'una mentalitat, sinó també amb la possibilitat de rebre els visitants i d'allotjar-los amb un mínim de garanties de supervivència.

La història, més ben dit, la microhistòria, la història local del pelegrinatge, dels santuaris, dels camins, dels hospitals pot aportar encara sorpreses a una recerca feta amb tota cura i amb noves preocupacions metodològiques.

De retorn d'aquesta visita a monuments tan diferents, però tots dintre d'un mateix esquema de pensament i paisatge per a un hom o per a tothom, la pregunta pot ser la mateixa, ¿on comença i on acaba el pelegrí, el mercader, l'artista, l'home d'empresa, siguin eclesiàstics o laics? Aquest complex món medieval del pelegrinatge presenta una àmplia i inèdita problemàtica amb molts punts i moltes qüestions per a resoldre pels historiadors, tant si es tracta de cultura com d'economia.

Joan F. Cabestany i Fort

LA ICONOGRAFIA DE LES ESSLÉSIES DEL SUD DE FRANÇA SANT PERE DE MOISSAC

Enguany els dies de Setmana Santa, els hem dedicats a visitar el romànic del sud de França. Durant la nostra estada per aquestes terres hem gaudit de quatre importants monuments: Moissac, Cahors, Conques i Tolosa, i dels importants tresors que en alguns es conserven.

El contacte directe amb aquests edificis ha permès de fer l'anàlisi detinguda de la seva tipologia arquitectònica, així com de contemplar amb deteniment les escultures, i de fer la corresponent lectura iconogràfica en cadascuna de les seves portades.

L'abadia de Sant Pere de Moissac fou fundada als voltants del s. VII, i més tard fou sotmesa a l'orde de Cluny, en època de l'abat Odiló, cap al 1047. La llarga i accidentada historiografia d'aquest monestir ens ajuda a comprendre millor les transformacions i les modificacions que hom hi pot endevinar, a un primer cop d'ull, només de veure l'edifici.

Actualment, de l'abadia de Moissac, es conserva el claustre romànic construït el 1100, l'església erigida el s. XV i que inclou en la part baixa els antics murs romànics, la torre i el pòrtic del cantó O. i diversos edificis conventuals a les ales N. i E. del claustre. Malgrat tot, Moissac conserva un dels conjunts escultòrics més interessants de l'escola del Llenguadoc, repartits entre el claustre i molt especialment a la portada i al pòrtic (1125-1130) de la façana sud.

El tema que es representà en el timpà és la Visió apocalíptica segons el text de sant Joan Evangelista, descrit a l'Apocalipsi 4 (3-4, 6-7). A la part central, entre la llinda i unes arquivoltes lleugerament apuntades, apareix la figura de Crist coronat, amb nimbe crucífer circumdant-li el cap. Assegut en un tron, beneeix amb la mà dreta mentre que amb l'esquerra sosté un llibre tancat col·locat sobre un genoll. En els quatre escaires, el Tetramorf disposat: àngel-àguila a la part superior, i lleó-toro a la inferior; immediatament les figures de dos serafins dempeus. Els vint-i-quatre vells de l'Apocalipsi es distribueixen asseguts en tres registres horitzontals. Cadascun duu una corona i un instrument musical a les mans tal com ho refereix el text de sant Joan.

La primera impressió que hom rep en contemplar aquest timpà és que la descripció iconogràfica segueix amb força fidelitat les paraules de l'Apocalipsi. Tanmateix, l'observació més detin-